

Marika Räsänen, Grijte Hartmann i Earl Jeffrey Richards (ed.), *Relics, Identity, and Memory in Medieval Europe* [Europa Sacra, sv. 21]. Turnhout: Brepols, 2016, 359 stranica

Zbornik širokoga naslova *Relics, Identity, and Memory in Medieval Europe* proistekao je iz seminara koji je organizirao Institutum Romanum Finlandiae još 2009. godine. U uvodnome se tekstu Marika Räsänen, jedna od urednica, osvrće na tradiciju istraživanja relikvija u posljednjih četrdesetak godina, a fokus zbornika određuje kao ispitivanje narativa (tekstualnih i slikovnih) vezanih uz relikvije i njihovu publiku.

U prilogu *Holy Corpses and the Cult of Relics* (13-28), koji funkcionira kao drugi uvodni tekst zbornika, Arnold Angenendt donosi kratki pregled kulta relikvija od ranoga kršćanstva do prosvjetiteljstva, utemeljen manje na izvorima, a više na literaturi.

Temat *Narativi i moć* počinje tekstem *Dreams and the Discoveries of Relics in the Early Middle Ages: Observations on Narrative Models and the Effects of Authorial Context*, kojemu je autor Jesse Keskiäho (31-51). U njemu se analizira specifičan topos snova ili vizije u latinskim ranosrednjovjekovnim hagiografskim izvorima, a *Revelatio Sancti Stephani* prepoznaje kao njihov vjerojatni prauzor. Istražujući razlike u detaljima, autor razmišlja o publici kojoj je pojedini tekst bio namijenjen i retoričkim strategijama primijenjenima u pojedinim narativima.

U radu *Paschal I and Saint Cecilia: The Story of the Translation of her Relics in the Liber pontificalis* (53-90) Grijte Hartmann bavi se u tome izvoru detaljno zabilježenom pričom o viziji pape Paskala I. (817. – 824). Tekst o našašću moći sv. Cecilije, njihovomu prijenosu u novosagrađenu crkvu u Trastevere, osnutku samostana i njegovim prvim nadarbinama može se uvrstiti među narativne izvore koji objašnjavaju nastojanja papa iz 8. i 9. stoljeća oko prijenosa svetih tijela iz rim-

skih katakombi, no među njima se izdvaja bogatstvom detalja.

Prilog Martine Caroli *A Woman's Body for the Empire's Salvation: The Translatio of Queen Bathild's Body and the Crisis of the Year 833* (91-113) razmatra opis posjeta Luja Pobožnog opatiji Chelles iz anonimne *Translatio sanctae Baltechildis*. Franački je vladar, pobuđen interesom za život i djela merovinške kraljice i samostanske opatice – utemeljiteljice Batilde, njezino tijelo dao prenijeti u crkvu Sv. Marije, koju je početkom stoljeća osnovala opatica Gisela, sestra Karla Velikoga. U narativu prepoznati elementi žurbe, radosti i nade autorici su omogućili precizno povezivanje s povijesnom situacijom, u kojoj su izlaganje kraljičina tijela i prijenos u novo svetište trebali spasiti Franačko Carstvo od nove krize koja se ocrtavala.

Rad Martina Baucha *Relikvije u rimskim crkvama u Descriptio Urbis Romae Nicolò Signorilija* (115-184) oslanja se na opis Rima, koji je između 1417. i 1427. sastavio Nicolò Signorili, a u kojemu su, uz zemljopisne uvjete, povijest grada i institucija, prikazani javni obredi, crkve i svetačke moći. Iz toga se spisa donosi dosada neobjavljeni popis relikvija u 104 rimske crkve, koji se djelomice oslanja na starije izvore iz 14. stoljeća.

Treći dio knjige posvećen "svetim biskupima" počinje radom Ane Marinković *Civic Cults of Local Reformist Bishops in Medieval Dalmatia: Success and Failure* (187-223). Autoricu je zanimalo odnos izgradnje komunalnoga identiteta i promocije kulta lokalnih biskupa-reformatora u 11. i 12. stoljeću: sv. Gaudencija u Osoru, sv. Ivana u Trogiru i sv. Arnira u Splitu. U rekonstrukciji osorskoga kulta sv. Gaudencija – od benediktinskog preko komunalnog do regionalnog – autorica vješto kombinira pisane izvore s arheološkim otkrićima i drugim materijalnim ostacima koji govore o smještaju svetačkih relikvija. U Trogiru se pak štovanje sv. Ivana – kako se ističe u tekstu – oblikovalo kao građanski kult još od samoga biskupova sprovoda. Uz crkvenu stranu štovanja – smještaj svečevih relikvija u katedrali i nastanak dvaju hagio-

grafskih tekstova, paralelno se razvila uloga gradskog patrona, koju su mletačke vlasti u prvoj polovici 14. stoljeća još i potpirile. Tome nasuprot, sve do 15. stoljeća službeni kult biskupa-reformatora sv. Arnira u srednjovjekovnome Splitu ostao je marginaliziran, čak i u fizičkome smislu (svečvo tijelo čuvalo se u benediktinske ženskom samostanu izvan zidina), vjerojatno zbog snažnoga štovanja sv. Dujma, kojemu novi svetački kult nije mogao konkurirati. Kult je dobio na simboličnom značenju za zajednicu tek 1440-ih, kao što je vidljivo iz narudžbe kapele od Jurja Dalmatinca i jačanja pučke pobožnosti (legati, bratovština), što autorica povezuje uz proširenje splitskoga okruga i mirno uređenje dugotrajnih sporova sa susjednim područjima. Usporedno istraživanje situacije u tri dalmatinska grada autorici je omogućilo završno podcrtavanje njihovih sličnosti i razlika, a također izvođenje važnih generalnih zaključaka o okolnostima koje su morale biti prisutne ili odsutne da bi se lokalna pobožnost razvila u pravi građanski kult.

Tuomas Heikkilä tekst *Tracing the Heavenly Pater Patriae of Medieval Finland: The Relics of St Henry of Uppsala (225-254)* posvećuje sv. Henriku, biskupu Uppsale, koji je sredinom 12. stoljeća sudjelovao u pokrštanju Finske te postao njezin prvi biskup, u vrijeme pripojenja finskoga područja Švedskome Kraljevstvu. Mučenička smrt koja je ubrzo uslijedila omogućila je uporabu Henrikovih relikvija u procesu izgradnje crkvene strukture i određenja Turkuua za središte dijeceze (oko 1300. godine). Koristeći tekst *Legende o Sv. Henriku* i druge izvore autor je vrlo vješto prikazao kako su relikvije ovoga sveca, posebno prst s biskupskim prstenom, poslužile kao simbol legitimiteta i kontinuiteta biskupske vlasti. Objasnjeno je kako su na kult utjecale nove crkvenopovijesne okolnosti u vrijeme reformacije i koji su se njegovi elementi održali do najnovijega vremena.

Zadnji blok zbornika odnosi se na relikvije tijela sv. Tome Akvinskoga. Prilog *The Historia translationis sacri corporis Thome Aquinatis of Raymundus Hugonis: an Eyewitness Account and its Significance*, kojemu je

autor Constant J. Mews (257-284), kreće od složene situacije s kojom je bio suočen dominikanski red nakon što je Toma Akvinski 1274. godine umro na putu, u cistercitskoj opatiji Fossanova. Tijelo je preneseno dominikancima u Toulouse tek 1369. godine, a tu je *translatio* u osam etapa opisao subrat Raymond Hugonis. Rad opisuje sadržaj rukopisa i zanimat će ponajprije povjesničare kulta sv. Tome.

Marika Räsänen u radu *The Memory of St Thomas Aquinas in Orvieto (285-317)* naglašava da je Toma upravo u dominikanskom samostanu u Orvietu sastavio novu liturgiju za blagdan Tijelova, analizira hagiografske tekstove u njegovu slavu nastale u toj sredini i razmatra tradiciju o boravku tijela sv. Tome Akvinskog u umbrijskome gradu na putu prema Francuskoj, posebno na temelju rukopisa MS Vat. lat. 10153.

U prilogu *Ceremonies of Power: The Arrival of Thomas Aquinas's Relics in Toulouse and Paris in the Context of the Hundred Years War (319-352)* Earl Jeffrey Richards razmatra ceremonijal primitka dviju relikvija Tome Akvinskoga u Toulouseu i Parizu, sudionike u njemu i političke poruke koje su u njega utkane.

Zbornik je u cjelini visoko doraden, kako se i očekuje od renomiranoga izdavača. Svaki prilog ima svoj popis izvora i literature, a na kraju knjige uvršteno je zajedničko kazalo osoba i mjesta.

Izdanje kao cjelina pati od neujednačene kvalitete radova – kakvoćom se izdižu prilozi M. Caroli, A. Marinković i T. Heikkilä – zbog slabe zainteresiranosti većine autora za otvaranje općenitijih teorijskih pitanja. Unatoč tome, zbornik će obogatiti i osvježiti literaturu o kultu relikvija u srednjovjekovnoj Europi, a hrvatska znanstvena javnost može biti posebno zadovoljna time što je u njemu zastupljena Dalmacija i to vrlo uspješim radom o "svetim biskupima" Osora, Splita i Trogira i njihovim relikvijama.

Nella Lonza